

ЗБИР НА ОBOB'ЯЗКOBE ДEPЖAВHE ПEHCІЙHE CTPAXУBAHHЯ: ПPABOBE PEГУЛЮBAHHЯ І БУХГАЛTEPCЬKИЙ OБЛІК

Пенсії по старості, інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника тощо - це повинні бути регулярні грошові виплати, як форма матеріального забезпечення, тобто це соціальна функція держави, яка зобов'язана створити гарантії соціального захисту цієї найбільш вразливої і незахищеної категорії суспільства.

Розмір пенсій в Україні найнижчий у порівнянні з пострадянськими республіками, і заборгованість з їх виплат весь час зростає. Для повного погашення заборгованості з соціальних виплат державі не вистачає 1,7 млрд. грн.

Якщо ж визнати, що це в основному заборгованість з пенсій, то виходячи із загальної кількості в Україні - 13,1 млн. пенсіонерів і щомісячної потреби готівки для виплати пенсій у сумі 850 млн. грн., то заборгованість з пенсій у середньому складає 2 (два) місяці. Але ж в окремих регіонах, наприклад у Києві, пенсія виплачується майже вчасно, а в інших регіонах України заборгованість з пенсій складає шість місяців і значно більше.

Це ж абсолютна катастрофа для пенсіонерів України, бо ж ці люди можуть ніколи не дочекатися здійснення обіцянки Уряду - погашення заборгованості з пенсій. Хоча Міністр запевнив, що для того, аби повністю виконати зобов'язання з соціальних виплат, розроблено низку додаткових заходів. Серед них - повернення з-за кордону валютного виторгу, максимальне припинення всіх видів взаємозаліків, продаж "Укртелекому".

Ну що ж, зробили зрівнялівку з пенсіями (призначення без врахування стажу роботи), зрівнялівку із заробітною платою, теж без врахування стажу роботи, наприклад, у викладачів вузів, шкіл, не має значення якість праці - чи 30-50 років працює вчитель, спеціаліст-вчений, чи перший рік. До речі, вже третій рік незмінна ставка у викладачів вузів, не дивлячись на важкі інфляційні процеси в Україні.

Та повернемося до пенсій. Максимальну пенсію у розмірі 387,59 грн. одержують 520 тисяч пенсіонерів (державних службовців, пільговиків), мінімальну - у розмірі 37 грн., меншу у 10,5 разів, одержують 2,85 млн. пенсіонерів; пенсію у розмірі 49,8 грн. одержують 6,23 млн. пенсіонерів; 66,5 грн. одержують 3,5 млн. пенсіонерів (табл.1).

Пенсії (за станом на кінець липня 1998 р.)

Таблиця 1

Кількість пенсіонерів в Україні, млн.	Середній розмір пенсій на одного пенсіонера, грн.	Щомісячна потреба коштів для виплати пенсій, млн. грн.	Відношення до максимальної пенсії, разів
2,85	37,0	105,45	менше в 10,5
6,23	49,8	310,25	менше в 7,8
3,5	66,5	232,75	менше в 5,8
0,52	387,59	201,55	—
13,1	—	850,0	—

Аналізуючи дані таблиці 1, виходить, що 520 тисяч пенсіонерів - це 4% від загальної кількості пенсіонерів України, але їх пенсії складають 24% всього Пенсійного фонду України, а 96% пенсіонерів одержують всього 76% Пенсійного фонду, тобто їх пенсія у середньому в 7,5 разів менша від максимальної. Хіба це нормальне явище у цивілізованій країні?

Враховуючи сучасний економічний стан в Україні, хоча б тимчасово, до погашення заборгованості ця різниця повинна була б складати 2-3 рази. Та, звичайно, ні Уряд, ні Верховна Рада на це не підуть!

Основне джерело Пенсійного фонду - це відрахування коштів до Державного бюджету України.

Відповідними документами, що стосуються збору на обов'язкове державне пенсійне страхування є:

- Закон України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" від 26.06.97 р. № 400/97-ВР (зі змінами та доповненнями, внесеними Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" від 22.10.98 р. № 208- XIV, далі - Закон);
- постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.98 р. № 1740, якою встановлений "Порядок сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій";
- лист Національного банку України від 09.11.98 р. № 13-134/2062-8162, яким зроблено роз'яснення до постанови Кабінету Міністрів України від 03.11.98 р. № 1740.

Цим Законом визначений порядок справляння і використання збору на обов'язкове державне пенсійне страхування.

Законом встановлено:

- Пенсійний фонд України не входить до складу Державного бюджету України;
- забороняється використання коштів Пенсійного фонду України не за цільовим призначенням, у т.ч. на кредитні, депозитні операції, надання позик тощо;
- тимчасово вільні кошти у випадку відсутності заборгованості з виплат пенсій можуть бути використані Пенсійним фондом України виключно на придбання державних цінних паперів.

Законом також встановлені ставки збору на обов'язкове державне пенсійне страхування в Україні та об'єкт оподаткування:

- 32% - від об'єкта оподаткування - фактичних витрат на оплату праці працівників, включаючи витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати та інших заохочувальних та компенсаційних виплат, у т.ч. у натуральній формі, які визначаються згідно з нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Закону України "Про оплату праці" (крім виплат, передбачених Переліком видів оплати праці та інших виплат, на які не нараховується збір на обов'язкове державне пенсійне страхування і які не враховуються при обчисленні середньомісячної заробітної плати для призначення пенсій, затверджених Кабінетом Міністрів України), а також винагород, які виплачу-

ються громадянам за виконання робіт (послуг) за угодою цивільно-правового характеру.

Платниками цього збору (32%) є:

1) суб'єкти підприємницької діяльності незалежно від форм власності, їх об'єднання, бюджетні, громадські та інші установи і організації, об'єднання громадян та інші юридичні особи, а також фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які використовують працю найманих працівників;

2) філії, відділи та інші відокремлені підрозділи платників податків, які не мають статусу юридичної особи, розміщені на території іншої ніж платник зборів, територіальної громади;

3) фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності, які не використовують працю найманих працівників, а також адвокати, їх помічники, приватні нотаріуси, інші особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності і займаються діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу;

- 4% - від об'єкта оподаткування для працюючих на підприємствах, в установах та організаціях інвалідів і за ставкою 32% від об'єкта оподаткування для інших працівників того ж підприємства;

- 4% - від об'єкта оподаткування для всіх працівників підприємств всеукраїнських громадських організацій, де кількість інвалідів складає не менше 50% від загальної кількості працюючих.

Фізичним особам, працюючим на умовах трудового договору (контракту), і фізичним особам, які виконують роботи (послуги) відповідно до цивільно-правових договорів, у т.ч. членам творчих спілок, творчим працівникам, які не є членами творчих спілок тощо, встановлені такі ставки збору:

- 1%. - від об'єкта оподаткування - сукупного оподаткованого доходу, що обчислюється відповідно до законодавства України, якщо сукупний оподатковуваний дохід не перевищує 150 грн.

Відповідно до Закону України "Про внесення змін у Декрет Кабінету Міністрів України "Про прибутковий податок з громадян" від 13.02.98 р. № 129/98 були внесені зміни до статті 5 цього Декрету - суми виплат, які не включаються до сукупного оподаткованого доходу.

Від нарахування збору до Пенсійного фонду звільняються виплати, які входять до фонду оплати праці, але виключені із сукупного оподаткованого доходу. До таких виплат відносяться:

- **суми матеріальної допомоги**, включаючи вартість речових призів і подарунків, які надаються в інших випадках, **в межах 12-ти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на рік;**

- **суми плати за утримання і навчання дітей у дошкільних виховних закладах, закладах навчальної загальної професійної освіти, а також у державних вищих навчальних закладах, розміщених на території України, за рахунок фізичних і юридичних осіб;**

- **вартість путівок на лікування, відпочинок і в дитячі оздоровчі табори, крім туристичних і міжнародних.**

До внесення відповідних змін у порядок здійснення відрахувань до державного пенсійного страхування - громадянами-підприємцями, які сплачують фіксований податок, 10% від суми цього податку, що надійшли до відповідного місцевого бюджету, перераховуються до Пенсійного фонду України;

- 2%. - від об'єкта оподаткування, якщо сукупний оподатковуваний доход перевищує 150 грн.

Юридичні і фізичні особи, які здійснюють операції з купівлі- продажу валют - 1%. від суми операцій з купівлі-продажу валют.

Суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють торгівлю ювелірними виробами із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння обкладаються податком за ставкою 5% від вартості реалізованих ювелірних виробів із золота (крім обручок) платини та дорогоцінного каміння.

Юридичні і фізичні особи при відчуженні легкових автомобілів, крім легкових автомобілів, якими забезпечуються інваліди, та автомобілів, що переходять у власність спадкоємцям згідно із Законом, обкладаються податком за ставкою 3% від вартості автомобіля.

У таблиці 2 наведені операції з обліку відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування.

У таблиці 3 наведена схема проводок з бухгалтерського і податкового обліку операцій з відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування.

Відповідно до статті 5 Закону збір на державне обов'язкове пенсійне страхування сплачується одночасно з одержанням коштів в установах банків на оплату праці.

У випадках нестачі у платників збору коштів на оплату праці та сплату збору у повному обсязі видача коштів на оплату праці і сплату збору здійснюється у пропорційних розмірах.

Суми зборів, донараховані під час перевірок органами державної податкової служби і органами державної контрольно-ревізійної служби, і фінансових санкцій перераховуються до Пенсійного фонду України у повному обсязі без направлення їх на розвиток матеріально-технічної бази цих органів.

СХЕМА ОПЕРАЦІЙ З ОБЛІКУ ВІДРАХУВАНЬ НА ОБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

Таблиця 2

Субрахунок 69/4 "Розрахунки з Пенсійним фондом"

Дебет		Кредит
	Сальдо на початок облікового періоду (кредиторська заборгованість підприємства перед органами соціального страхування)	03, 15, 16, 20, 23, 26, 43, 44
Дебет	51	Кредит
	Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування (до Пенсійного фонду), а також відрахування на додаткове пенсійне страхування (32%)	03, 15, 16, 20, 23, 26, 43, 44
	Відрахування на обов'язкове соціальне страхування (4%) для працюючих інвалідів	03, 15, 16, 20, 23, 26, 43, 44
	Для всіх працівників підприємств, де кількість інвалідів складає не менше 50% від загальної кількості працюючих, – 4%	03, 15, 16, 20, 23, 26, 43, 44
	Якщо сукупний оподатковуваний дохід не перевищує 150 грн., – 1%; якщо перевищує 150 грн., – 2%	70
	10% від суми фіксованого податку громадян-підприємців	68
	Юридичні і фізичні особи, які здійснюють операції з купівлі-продажу валют – 1% від суми операцій	44
	Від торгівлі ювелірними виробами із золота (крім обручок) платини і дорогоцінного каміння – 5% від суми реалізації	44
	Юридичні і фізичні особи при відчуженні легкових автомобілів, крім тих, якими забезпечуються інваліди, і тих, що переходять у власність спадкоємцям згідно із Законом, – 3% від вартості автомобіля	44
	Сальдо на кінець облікового періоду (кредиторська заборгованість підприємства перед органами соціального страхування)	

**Схема проводок з бухгалтерського і податкового обліку відрахувань
до Пенсійного фонду**

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерський облік		Податковий облік	
		Кореспонденція рахунків			
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1	2	3	4	5	6
1.	Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду — 32% і 4%	03, 15, 16, 20, 23, 26, 43, 44	69/4	18, 03, 15, 16, 20, 23, 26, 43, 44	69/4 18
2.	Збір до Пенсійного фонду від сукупного оподаткованого доходу фізичних осіб — 1% і 2%	70	69/4	—	—
3.	Збір до Пенсійного фонду від торгівлі ювелірними виробами із золота, платини і дорогоцінного каміння — 5%	44	69/4	18 44	69/4 18
4.	Збір до Пенсійного фонду від юридичних осіб при відчуженні легкових автомобілів — 3%	44	69/4	18 44	69/4 18
5.	Збір до Пенсійного фонду від суми фіксованого податку — 10%	68	69/4	—	—
6.	Збір до Пенсійного фонду від юридичних і фізичних осіб, які здійснюють операції купівлі-продажу валют, — 1% від суми операцій	44	69/4	18 44	69/4 18

Нарахована сума збору на державне пенсійне страхування від винагород за підсумками року на витрати виробництва продукції (робіт, послуг) не відноситься. У податковому обліку ця сума збору включається до складу валових витрат.

Н. М. ТКАЧЕНКО,
професор кафедри обліку і аудиту
Українського державного університету
харчових технологій